

"Театар јест једна нужна школа у којој се штогод душеполезније и душеспасителније научити може нежели на који други мести"

Јоаким Вујић

Књажевско-српски театар најстарије је позориште у Србији са ове стране Саве и Дунава. На Сретење, 15. фебруара 2015. године навршава се 180 година од прве представе наше куће што се узима за почетак организованог позоришног живота у Србији. Заслуга за овај револуционарни чин у тадашњем, може се слободно рећи непостојећем културном животу Србије тек ослобођене од вековног турског ропства, несумњиво припада „оцу српског позоришта” Јоакиму Вујићу, свестраном театарском посланику и подвижнику.

(ПРА) ПОЧЕЦИ У КЊАЖЕВСКОЈ ТИПОГРАФИЈИ

Јоаким Вујић прешао је у Србију на позив самог кнеза Милоша у јесен 1834. године. У току јесени и зиме те године извршене су све припреме за позориште које је тада било смештено у згради кнежевске штампарије (типографије), а Јоаким Вујић био је и званично постављен за директора Књажевско-српског театра са платом од 120 талира годишње. Када су све припреме биле готове позориште је почело рад 15. фебруара 1835. године (баш за време заседања Сретењске скупштине у Крагујевцу и доношења Сретењског устава) са представом „Фернандо и Јарика”. Представе у крагујевачком театру давале су обично празницима и нису биле јавне. Њима је присуствовао само кнез са својом свитом, чиновницима и посебно

позваним гостима. По писању тада престоничких „Новина србских” на репертоару Књажеско-србског театра биле су махом Вујићеве представе (било да се ради о његовим делима или посрбама и преводима тада познатих европских писца попут Коцебуа): „Фернандо и Јарика”,

„Ла Пејруз”, „Бедни стихотворац”, „Бегунац”, „Шнајдерски калфа”, „Дубовнаја завист через једне ципеле”, „Бој на Чачку”, „Паденије Србије у време светлог књаза Лазара у 16 представленија” и „Востановленије Србије через светлог књаза Милоша у 10 дејстава”...

Глумци са којима је Вујић играо васколики свој репертоар били су млађи чиновници и старији ђаци крагујевачке гимназије: Тодор Розмировић, Петар Радовановић, Сретен Поповић, Јован Мариновић, Арса Луђевица, Димитрије Црнобарац, Филип Христић, Јован Перуничкић, Антоније Мајсторовић, Стеван Грубаровић, Милан Давидовић, Стојан Јовановић-Џукић, Живадин Весовић, Милић Луђевица и сам Јоаким Вујић. Након школовања у Крагујевцу Јоакимови глумци постали су чиновници, дипломате, вође буна, судије, политичари и државници.

Током представа у Књажеско-србском театру музицирао је и оркестар – „књажеска банда” којом је управљао Јосиф Шлезингер.

Позоришне представе давале су се у Књажеско-србском театру све до 1836. године, али се позоришна традиција у Крагујевцу није ту прекинула. Она је наставила да живи и после Вујићевог позоришта.

Театар ће 1840. године обновити ректор Лицеја Атанасије Николић, професор математике и цртања. Уз свог колегу Јована Стерију Поповића, такође професора ове школе, двојица књижевника и заљубљеника у позориште са млађим чиновницима и лицејцима постављали су у „позоришном дому” (здање у којем је био и Вујићев театар) „пастирске игре” и „еклоге” попут „Аделаиде, алпске пастирке” по Мармонеловој приповеци коју је превео Доситеј Обрадовић, а која је премијерно изведена 5. септембра (16. септембра по новом календару) у част рођендана владара кнеза Михаила Обреновића. Уз музику Шлезингера „Аделаидино” извођење је пропраћено ватрометом, а у публици су сем слављеника кнеза Михаила били „готово сви великодостојници српски”.

Већ у новембру исте године театарска дружина предвођена Атанасијем Николићем поставиће на репертоар крагујевачког позоришта „Женидбу цара Душана”. Текст комада написао је сам Николић, режировао га и у њему тумачио једну од главних улога. Представа је по његовој замисли била „сочињена у песмама на форму италијанских опера”. И њој је присуствовао Михаило Обреновић са целокупном свитом, као и, по извештају „Новина србских”, и „сви отлични грађани”. По премештању Лицеја 1841. године у Београд, прешао је и Николић који ће заједно са својим колегом Стеријом основати „Театар на Ђумруку”.

ЕРА ПУТУЈУЋИХ ТРУПА И ДРУЖИНА

Част позоришног живота у нашем граду „бране” дилетантска – аматерска позоришта, путујуће глумачке трупе, театарске групе...

Крагујевачко Добровољно театрално друштво основано је 1850. године и трајало је, за ондашње услове и „животни век” сличних група, зачуђујуће дуго, готово пола века.

Штампа је забележила да су: „Овдашњег начелства и суда г. писари и практиканти саставили једно доста велико друштво које ће под

управом г. професора Д. Тодоровића представленија давати”.

Прва представа одржана је 5. фебруара 1850. године када је изведен комад „Бој на Косову” Јована Стерије Поповића. За ову представу, забележено је, биле су продате 264 улазнице. Због великог интересовања публике убрзо је изведена још једном. Значајан допринос у раду друштва дали су Владислав Каћански и Радован Пејић.

За својих преко 40 година постојања Добровољно театрално друштво извело је преко 350 представа. На њиховом репертоару налазила су се махом дела тада популарних домаћих писаца: Атанасија Николића, Лазе Лазаревића, Мојсија Живковића, Василија Јовановића...

По писању Рајка Стојадиновића, најревноснијег хроничара крагујевачког театра у 19. и 20. веку – „Путујућа позоришна трупа Паје Степића била је вероватно први „страни” ансамбл који се појавио у нашем граду. Са њима ће почети ера гостовања путујућих дружина код нас“.

У Крагујевац су стигли у септембру 1867. године (трупа је формирана годину дана раније у Београду) као петнаесточлана глумачка дружина и свој репертоар играли су у локалу Театралног друштва „Илица”. Крагујевчани буквално „усвајају” ово позориште (у документима из тог времена оно се води као „Крагујевачко позориште”), а одушевљени Крагујевчани примили су глумце из ове трупе на бесплатно становање по својим кућама. Репертоар трупе сачињавали су махом национално и родољубиво интонирани комади.

Позоришно друштво „Слога” основано је осамдесетих година претпрошлог века и заузима значајну улогу у културном животу града на Лепеници. Његови чланови били су радници Војно-техничког завода, интелектуалци, трговци, занатлије, као и неколико професионалних глумаца. Позориште је подигло посебну зграду за извођење својих представа коју су Крагујевчани звали Арена. Ово здање имало је позорницу, магацин, гардеробе, гледалиште (које је могло да прими 300 гледалаца) са ложама. Чланови „Слоге” играли су свој репертоар и у великим градским кафанама попут „Такова” и „Парка”. Само у последње три године пре свог распуштања 1897. године чланови Позоришног друштва „Слога” одиграли су преко 200 представа са тада популарним комадима попут: „Мадам сен Жен”, „Шокица”, „Мадмазел Нитуш”... Од значајнијих глумачких имена у „Слоги” се издвајају: Ленка Хаџић, Милан Палигорић, Милан Павковић, Радован Порубовић Бабић, Тадија Сарамандић и Стеван Петровић Менкула.

Крај 19. и почетак 20. века обележила су честа гостовања позоришних трупa, као што су Бакићева, Лазићева, Делинијева, Топаловићева... Најпознатија од њих је „Синђелић” из Ниша чија су вишемесечна и вазда лепо примљена гостовања у Крагујевцу „уредно” бележена сваке године од 1898. до 1912. године. У саставу нишког „Синђелића” налазио се на почетку своје каријере и славни Добрица Милутиновић који је из Крагујевца отишао са једном путујућом позоришном трупом у својој осамнаестој години.

Породица Милутиновић живела је у улици Суве чесме (данас Николе Пашића) у близини кафане „Босна” у којој је мали Добрица

страсно гледао позоришне представе. О својим првим глумачким почецима у Крагујевцу сведочио је сам, будући бард српског глумишта: „Играли смо позориште у башти др Јована Ковачевића. Играли смо Хајдук Вељка и слична дела. Још у основној школи сам имао своје позориште. Моја мати је имала муке с ђилимима, сукњама и тако даље, које смо стално узимали за наше представе. Хајдук Станка смо често играли за комшилук... Оно што смо видели у позоришту то сам ја играо са децом.”, казивао је касније славни Добрица.

Крагујевчани нису заборавили свог Добрицу. Када се Милутиновић током уметничког усавршавања у Минхену 1901. године разболео лист „Нова задруга” објавио је апел: „Млади уметник на пољу наше српске глуме, Добра Милутиновић, син. госп. Стеве Милутиновића, командира пожарне чете, како сазнајемо, јако је оболео у Минхену када је отишао да се у својој струци усавршава. Овај млади уметник познат је и нашим суграђанима кад је пре неког времена код нас концертовао. Препоручујемо га пажњи наших суграђана, налазимо да би му ваљало притећи прилозима у помоћ, е да би смо му бољци олакшали и учинили да оздрави и продужи школу свог усавршавања”, писао је тада новинар „Нове задруге”.

Ни Добрица није заборавио своје Крагујевчане, играјући на овдашњим сценама радо и често, као гостујући глумац, па чак и у аматерским представама у време када је био апсолутно највећа звезда српског глумишта.

Позоришна трупа „Србадија” формирана је у лето 1898. године са циљем да се бави приређивањем позоришних представа за јавност и да шири позоришну уметност код грађана вароши крагујевачке. Њен руководилац био је Димитрије Нишалић, а на богатом и разноврсном репертоару „Србадије” који је игран у кафани „Пивница”, били су типични хит комади са преласка 19. у 20. век, као што су: „Максим Црнојевић”, „Лукреција Борџија”, „Риђокоса”, „Коштана”, „Тодор од Сталаћа”, „Пут око света”, „Царев гласник”, „Никина кућа”...

ГРАДСКО ПОЗОРИШТЕ ТАЧНО НА СТОГОДИШЊИЦУ

Чак ни у време Великог рата (1914 – 1918) Крагујевац није био без позоришта. За време окупације крагујевачки ђаци основали су Ђачко позориште, названо још и Икино позориште, по

њиховом другу и глумцу Илији Јовановићу Ики у чијем дворишту су представе играле. Приход од улазница које су коштале – један сексер, био је намењен сиромашним ученицима крагујевачке гимназије. На репертоару Ђачког позоришта били су: „Под маглом“, „Хасанагиница“ и дела Стерије, Косте Трифковића, Јанка Веселиновића, Шантића и других писаца драма са израженим националним садржајем.

Позоришни живот између два светска рата био је веома жив.

Први позоришни догађај у тек ослобођеном граду 1918. године било је оснивање позоришта „Гундулић“ које је у Крагујевцу радило годину дана а потом прешло за Београд.

Група позоришних заљубљеника, ентузијаста и интелектуалаца основала је 1923. године Академско позориште у којем су поред овдашњих позоришника често гостовала и позната београдска имена попут Љубинке Бобић. До свог гашења 1929. године на свом репертоару имали су представе: „Сумњиво лице“, „Богат мајдан“, „Жералдина анђеол“, „Игра у замку“...

Најјаче аматерско позориште у граду између 1930. и 1941. године је Позоришни одсек у крилу Соколске организације „Матица”. На челу организације стајао је Милоје Павловић, а Позоришни одсек водио је муслимански војни свештеник Сафет

Хазнадаревић. За рад овог позоришта заслужни су и касније познати глумци попут чика Пере Ненковића, Свете Васиљевића, Илије Ђукнића... а на репертоару су били: „Разбојници”, „Госпођа министарка”, „Карлова тетка”, „Ревизор”, „Хајдук Станко”, „Девојачка клетва”... Крагујевачко позориште и данас ради у згради некадашњег Соколског дома и позоришта.

Са оснивањем насеља Старе радничке колоније у којој се оснива и Радничко позориште 1930. године. Постојало је све до окупације 1941. године. Ансамбл махом сачињавају радници-глумци, а репертоар је био „по народском укусу”: „Два цванцика”, „Сеоски лола”, „Коштана”...

Личном иницијативом Бранислава Нушића поводом стогодишњице од оснивања Књажеско-србског театра и седамдесетогодишњице његовог рођења у нашем граду је 1935. године

формирано професионално позориште под именом Градско позориште. За управника позоришта постављен је Риста Спиридоновић који је сам саставио глумачку екипу

коју су сачињавали: Бранко Ђорђевић, Милан Вујановић, Лазар Јовановић, Драгутин Левак, Станко Колашинац, Александар Рашковић, Милан Живковић, Власта Антонијевић, Сима Јанићијевић, Милутин Марковић, Миленко Поповић, Лепосава Ђорђевић, Милица Спиридоновић, Ивона Петри, Јулија Пејновић, Милена Петровић, Јованка Краснић, Ковиљка Колашинац и Мица Јовановић. Редитељ је био Радивоје Динуловић, а представе су игрane на спрату Пожарног (Ватрогасног) дома.

На отварању Градског позоришта 17. октобра одигран је Нушићев „Свет”, а до 31. маја 1936. године на репертоару ове куће (имали су за шест месеци невероватних 38 премијера), између осталог, били су то комади: „Узоран муж”, „Ожалошћена породица”, „Ујез”, „Госпођа министарка”, „Коштана”, „Господа Глембајеви”, „Сумњиво лице”, „Ана Карењина”, „Протекција”, „Зона Замфирова”, „Нечиста крв”, „Хајдук Станко”, „На западу ништа ново”, „Пут око света”, „Мистер долар”...

Упркос великом успеху, квалитетном и богатом репертоару, због финансијских проблема позориште је после само осам месеци рада преименовано у филијалу позоришта Дунавске бановине из Новог Сада и „отишло је на гостовање у друга места Дунавске бановине (како је речено Крагујевчанима) одакле се више није вратило”.

ИДЕАЛНА МЕРА НАРОДНЕ, ДОБРЕ И САВРЕМЕНЕ УМЕТНОСТИ

Пропагандно одељење окупационих власти у Соколском дому у пролеће 1942. основало је Српско народно позориште Округа крагујевачког. Пензионисани глумац Илија Јовановић, популарно назван од публике и колега Чика Ика водио је крагујевачко позориште, за то време, на чудан и загонетно успешан начин. Наиме, иако је све време трпео велике притиске немачких власти, Чика Ика је успевао да избегне репертоар какав су Немци наметали српским позориштима користећи их за пропаганду. На репертоар је поставио једанаест наслова искључиво домаће класичне књижевности: Јанка Веселиновића, Јована Стерије Поповића, Милована Глишића и Бранислава Нушића. Једино страно дело на репертоару био је Никодимијев „Скамполо“, популарни грађански комад из деветнаестог века. Као још један вид отпора Илије Јовановића сведочи и то да се за време рата искључиво облачио у шумадијску народну ношњу са опанцима.

Крај Другог светског рата и улазак ослободилаца 21. октобра 1944. године у Крагујевац није за глумце значио оно што се дешавало у Београду и другим градовима Србије, односно проглашавање за „народне непријатеље“ и хапшење и стрељање. За овакав третман крагујевачких

★ **НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ**
Маријетин-гласовинарски сабор - Крагујевац

СВЕЧАНА ПРЕСТАВА
У СВОЈИМ ПОБОРНИЦИМА ЖИВАЦИ 1941. ГОДИНЕ

ВЕЛИКА БИТКА

ДРУГИМ ПОСТАВКАМ

У овоме делу: Добрајина, Јанка Веселиновић, Јована Стерије Поповић, Милована Глишић, Бранислав Нушић.

ПРОГРАМ ПУТОВАЊА У 4. СКАП

У овоме делу: Добрајина, Јанка Веселиновић, Јована Стерије Поповић, Милована Глишић, Бранислав Нушић.

следбеника Галије заслужан је став Илије Јовановића за време окупације. Њега су нове власти запослиле, иако је већ био у пензији, као глумца са највећом платом.

Једну од последњих улога на крагујевачкој сцени Чика Ика је одиграо у Глишићева „Два цванцика“ 1947 године (преминуо је наредне). Случај је хтео да Попу Жући у његовом тумачењу најближи партнери буду Мија Алексић и Љуба Тадић, потоње легенде српског глумишта.

После Другог светског рата позоришна завеса се подигла први пут већ 23. децембра 1944. године на премијери представе „Велика битка“ аутора Боре Глишића. Био је то наменски писан комад на тему стрељања у Шумарицама 1941. године. За управника Народног позоришта

Народноослободилачког одбора у Крагујевцу постављен је др Војислав Ђурић, познати теоретичар књижевности и потоњи славни академик а за драматурга Боривоје Глишић.

После почетних дана соцреалистичког „заноса“ крагујевачко позориште почиње да међу првима репертоаром тражи идеалну формулу између „народне“, „савремене“ и „добре“ позоришне уметности. Како

је Рајко Стојадиновић забележио: „Брзо су разни комади с певањем уступили место Молијеру, Островском, Горком, Бомаршеу, Држићу, Стерији, Станковићу, Нушићу...”.

Из предратног и ратног периоду ансамблу су остали: Јованка Краснић, Света Васиљевић и Пера Ненковић. У послератном периоду наше позориште изнедрило је читаву плејаду глумаца.

Поникли на крагујевачкој сцени, пут Београда су се запутили: Микица Науновић, Васа Пантелић, Љуба Тадић, Мија Алексић, Слободан Цица Перовић, Бранислав Цига Јеринић, Жика Петровић, Радослав Павловић, Сима Бата Јањићијевић, Драгомир Бојанић Гидра, Љиљана Крстић, Растко Тадић, Богољуб Боба Динић, Раде Марјановић, Горица Поповић, Миодраг Андрић – Љуба Мољац...

ЗЛАТНО ДОБА АЛ'И „НАТОЧКОВИМА”

Педесетих година крагујевачко позориште постаје референтна институција културе у Србији. Уметнички ансамбл броји преко четрдесет глумаца, а предводе га четворица младих, тек дипломираних редитеља: Миленко Маричић, Димитрије Ђурковић, Јосип Лешић и Миња Дедић. Представе више не режирају искусни глумци и редитељи курсисти.

Почиње да се осваја естетски простор у којем позоришна представа није само забава или простозначна едукација за широке масе.

Народно позориште мења 1965. године име у „Позориште Јоакима Вујића”, а пет година касније у Театар „Јоаким Вујић”.

Једно време крагујевачко позориште биће запамћено и по „надимку” „Позориште на точковима”. Наиме, 3. јануара 1969. године за

време дневне представе (за ђаке) „Усређитељ” избио је пожар који је потпуно уништио зграду нашег позоришта. До реновирања здања одлучено је да позориште постане мобилно и гостује на сценама ван Крагујевца. Прве понуде за гостовања моментално су стигле из Бањалуке, Шапца, Зенице, Новог Сада, Сарајева, Ниша... До обнављања зграде

с т а р о г
Соколског
дома и
поновног
усељавања
ансамбла у њу
19. јуна 1970.
године,
„Театар на
точковима”
одиграо је
на овој

маратонској турнеји преко 150 представа у више од тридесет места у СФРЈ које је видело 70.000 гледалаца, укључујући и оне са гостовања по ондашњој Чехословачкој.

О к о с н и ц у ансамбла у другој половини 20. века чине глумци: Мила Стојадиновић, Б р а н к а Црномарковић, Милева Жикић,

Љубомир Ковачевић, Љубомир Убавкић Пендула, Будимир Јеремић, Рајко Стојадиновић, Марко Ољачић, Стеван Клајн, Миодраг Миле Марић, Драго Маловић, Милка Радошевић, Јањићије Митрић Зицко, Михајло Форо,

Бруно Рајић, Љиљана Говедаровић, Немања Северински, Душанка Митровић-Димитријевић, Бранко Андрејевић, Владимир и Љиљана Савић, Анте Краљевић, Мајда Горнишек-Ђорђевић, Мариола Краљевић, Јован Мишковић, Радмила Убавић, Сима Ерчевић, Никола Јурин, Гордана Максимовић, Јеврем Урошевић, Мирко Бабић, Славољуб Фишековић, Владанка Павловић Пендић, Небојша Миловановић, Братислав Славковић Кеша, Миодраг и Нада Јуришић, Милан Ђурђевић,

В л а д а н Живковић, М и л и ћ Јовановић, Марина Перић Стојановић...

С р е д и н о м шездесетих, крагујевачко позориште је ј е д а н о д о с н и в а ч а

Сусрета професионалних позоришта Србије, фестивала који већ пет деценија афирмише и валоризује позоришно стваралаштво у унутрашњости Србије. Своје златно раздобље Театар „Јоаким Вујић” доживљава у годинама прошлог Димитрија Тадића вечност” у режији 1974. године селекцији позорја” у Новом учешће једног Србије ван најеминентнијем фестивалу у СФРЈ, специјалном наградом за представу. Стеријиног године поново представу театра у Нови Сад. Били су то „Наши синови” Војислава Јовановића Марамба у режији Мирослава Беловића.

Из тог периода памте се и позоришни хитови: „На дну”, „Прстен у извору”, „Лажа и паралажа”, „ Камен за подглаву”...

У деценији касније представа „Свети Георгије убива аждаху” Душана Ковачевића у режији Јовице Павића,

учествоваће на еминентном фестивалу – сарајевском МЕСС-у. Била је то прва представа из унутрашњости, једне од тадашњих република СФРЈ, селектирана на ову престижну позоришну смотру. Истовремено Театар тих година доминира на Сусретима „Јоаким Вујић”, Данима комедије и другим српским позоришним манифестацијама. Представе и појединци освајају преко шездесет награда републичког ранга. Прваци Театра су Љубомир Ковачевић који добија девет пута награду за најбољег глумца Сусрета „Јоаким Вујић”, и Љубомир Убавкић који осваја три награде

„Ђурана” на Данима комедије у Јагодини. Театар добија највише признање Културно-просветне заједнице Србије „Вукову диплому”. Рад куће профилишу њени челни људи: Сава Барачков, Петар Говедаровић, Александар Милосављевић, Душан

Мандић... Од 1985. године на Дан Театра Сретење за изузетан допринос развоју позоришне уметности у Србији Књажевско-српски Театар додељује Статуету Јоаким Вујић.

Почетак деведесетих година карактерише рад младих,

гостујућих редитеља: Саше Лукача, Јовице Павића, Ненада Илића... Култне представе из тог периода које се и данас памте су: „Свети Георгије убива аждаху”, „Професионалац”, „Ружење народа”, „Голубњача”, „1918”, „Балкански шпијун”...

УМЕТНИЧКА МИСИЈА И ДРУШТВЕНИ АНГАЖМАН

Књажевско-српски театар, данас је у Србији и региону препознатљив по свом аутентичном репертоару заснованом на праизведбама и друштвеној ангажованости: „Пионири у Инголштату”, „Клуб Нови светски поредак”, „Убити птицу ругалицу”..., видљивост Театра је „подигнута” у свим сферама деловања, а позориште је окренуто ка „ширењу” публике међу млађом популацијом.

Од 2006. године у нашој кући одржава се Међународни позоришни фестивал ЈоакимИнтерФест профилан и од стране критике и стручне јавности. у ширем региону препознат не само као уметничка, већ и друштвено ангажована смотра.

Почетак новог миленијума у крагујевачком позоришту обележиле су представе: „Гола Вера”, „Галилејев живот”, „Ромео и Јулија”, „Контумац”, „Сеобе”, „Ноћ у кафани Титаник”, „Један човек, двојица газда”, „Моје бивше, моји бивши”, „Хладњача за сладолед”, „Зелени зраци”...

Данас, мисија најстаријег позоришта у Србији јесте да Књажевско-српски театар профилише као отворену и динамичну кућу која пажљиво брине о свом репертоару, негује своју публику и континуирано

модернизује и усклађује свој рад са савременим тенденцијама у позоришту и култури. Вођени овом визијом Књажевско-српски театар у будућности видимо као једну од најзначајних институција културе у Србији и као центар културних дешавања у Крагујевцу и Шумадији.

